

۲- این کلمات که لفظ مرکب است در نوشتن مفصل میگرد:

مصاحبه، سیلان شکوه، رستم صورت، هم سگت، هم پیمان، هم تخمیر، بی بار، بی تن، بی بره، بی کرین، بی دربی، رستم پیشه، دل گسل، شرف روی، سرخ روی، درشت تر، سنگین تر، ملک محمد، علی محمد، ششین دخت اگر اینها متصل بنویسیم هم نام زیباست و هم خواندنش شکل میخورد مثل: (رستم صورت، همسگت، همپیمان، ستمپیشه، بیبار، بیتن، شرف روی، زیمیر، تخمیر، مگلمه ...)

چیز است کلمات شیرین سخن، دانش پژوه، دلگسته، همیشه بهار، خوشترانگ، پیشترانگ، پیشتر آمد، گل آرائی، دانش آموز، بی آزار، بی آبرو، طاقت فرما، مشکل کشا، طریقت شناس، حرف شنو، قسطنطنیس و ...

۳- این کلمات متصل نوشته میشوند: (آنکو، آنچه، آنکس، آنچه، اینچنین، بلکه چنانکه، چنانچه، با آنکه، با آنچه) ، (اینجا، آنجا، اینجانب ...)، (آنها، زنها، پریونها ...)، (ترا، مرا، کرا، چرا)، (بچیک، بیچکس، بیچکاره)، (عجده، هفده، ششده، هفتده، نهمده ...)، (چگونه، چنان، چطور، چیمان، چقدر، چگونگی)، (بیگان، چنانچون - بیار، اینک بر خفت من چنانچون بود و نور خفت من - ز جنگ آشتی بیگان بهتر است / کند کن که گاه و بخرم اندر است - «شاهنامه»)

زن نفی در اول افعال باید متصل نوشته شود مانند: نکشت، نشنید، نماند، نخواست و دلی در موردی که نفی متوجه جموات جدا نویسد مثال: نکفت و نشنید و نمانید و نمانید، (رزمان کت پنهان نه توانی و زنگ) همین است (بی عار و زنگ و بی خواب و زور) که اگر تنها باشند (بیمار و بیخواب) نوشته میشود و افعالش مجاز است ۴- مثل (فرمانبر خدا و کندار غنم پاش)، فرمانبر و کندار را باید متصل نوشت. و در مثل (خدای فرمان بر و نفی کندار) دو کلمه مرکب لفظی جدا نوشته میشوند. و نظایر اینها بسیار است (زیبایا گفت دستگیر کن که فردا هجرت بود دستگیر)، (بگفتار بنمیرت راه جوی)، (ای که بر مرکب تازه و سواری نش دار - کوفه را بر سگین میان وصل است)، (راهجوی حقیقت)، (بهدار دهنده)، (ای دانشجو دانش جو)، (گمگود از فرمت که عالم دمی است) و

(۱) دلی در مصداق باید حتماً جدا بنویسیم (۲)، و در کتب متعدد و بعضی نوشته است «چگونه، چنان، چطور، هم در است اما در هم بهتر است»

این کلمات را نیز جدا سرهم دستور داده اند :

• کسی که مردهی که ، وقتی که ، در صورتی که ، در حالی که ، بطوری که ، بخوبی که ...

• شب است - شبست ، خوش است - خوشست ، تر است - ترست ، شب پر - شبپره ، دوست تر است -
دلازم تر است که نویسنده هر جا که احتمال اشتباه میدهد متصل ننویسد مانند «این شرفی است» (آنان همان که بیکراه است بگفت
نالی سبب محبت از راه پیکان) که اگر چنین بنویسیم (بیکراه است بگفت) اشتباه خوانده میشود . مثل کلماتی است
را اگر «جانیت بنویسیم یعنی مثل نیست شبته میگردد .

۵ - حرف باء بر سر اسم اگر متصل و گاهی بی وصل بنویسد مثال (از کتاب شاهنامه دستور) :

بیزم اندرون آسمان وفات ، بیزم اندرون نیز جنگ اژدهاست ، چو کشت باید در خنی بیت که بادش بود زهر
بکش بکت (ذمی زهر) ، بربخ اندازی منت را رواست که خود رنج بخون بدانش نرست

بدریم بدست استاد چندی که یکی زده خاوس کرده بجز که در مصراع اول از «ب» «بوسی» استفاده میشود

اگر در آهنگی بیسای سیرت بسایه نانی بجایی

۶ - شانهائی از معانی که فرغ شده در «بخانه ، بمرسد ، بخانه ، بمرسد ، به عالم ، (آزاد ، کتابرا ،

ایشانرا) ، (ببینجا ، بدیشان ، بدان) ، (ببرود ، بیاید ، برود) ، (بگفت ، بتجلیل ، بخصوص ،

ببروزه ، بموقع ، بجای ، بشدت ، بهچنین ، بناگهان ، بعد ، بناحق ، بگراف ، بدوید ، ایای ، ایبرخ

ایعجب) ، (دوبو ، چابهار ، سرسبز ، وسبم ، روبرو ، روتوسد) ، (بوجود آمدن ، بعمل آوردن ،

بانجام رسانیدن ، بجا بستن) .

۷ - کوه «هم» ، هم جدا نوشته میشود هم متصل مانند «هم کتاب ادم هم» ، «هم قضا ، نوردانی هم نماند خانی

» «همچنان ، همیکه ، چاکه ، «همراه ، همکار ، همسایه ...» که در تمام اینها حرف ربط میباشد و همراه همکار و همسایه

در بخوبی معنی شتران در کار رسیده و آن مثل «اوم آه» و گویان هم میدانند قید حساب میشود .

(۱) ولی در مثل (ای برادر سیرت زبما بیا ، آسای که در پشت زینتی هم وقت آن توفیت) ای را باید جدا بنویسد .

ج - اصل رعایت اصل کلمه :

مانند این کلمات (خواب ، خوابه ، خواندن ، خوان ، خوانسار ، خوابه ، خوارزم ، خوابگاه (منزلی) ، آخوند ، استخوان ، تخمخود ، خویش ، خویه (بروزن دیدن) ، دانشدار ، دست و کلام از سراب برداشت خوار - را که بر خویه و برکشوار - یا هر که مزروع خویش خورد بخوید وقت نغمش خوشه بایسید) ،

خومی (بروزن مخی معنی عرق) ، آبشخور ، نوشید ، فراخور ، دستخوش ، خوش ، دغور ، سالخورده ...
بمثل این کلمات عربی :

(موسی ، عیسی ، مصطفی ، مرتضی ، مجتبی ، مأمونی ، تقوی ، نبوی (صلوات علیهم اجمعین) ، اعلی ، اوفی ، منشی ، العشی) ،
(الله ، آند ، الهی ، بارالها ، بسم الله الرحمن الرحیم ، صلی الله علیه و آله ، العاقل ، تخرید اشاره ، ان شاء الله ، ماشاء الله ، علی بن الحسین ، محمد بن عبد الله ، زمانا الا اتباع جمدا) ، (کرمظفر ، مدینه منوره ، فاطمه ، البتة) ،
(عمرو ، صلوة ، زکوة ، منع ذلک ، علی بن اعلی ، علی بن اعلی) ، (اشاعشر ، ابی عبدالله ، ابی طالب ، عن قریب)
لذا ذکر : نوشتن این کلمات باین سبب (معذک ، عیضا ، عیضا ، عیضا ، ابی عبدالله ، ابی طالب ، عن قریب) مانده کلمه ای نیست بنا بر تصرف فارسی در املای زبان دیگر و بنا بر اصل آسانتر و مشهورتر نیز رواست .

د - اصل تبدیل و تخفیف :

مانند (زندگی و زندگان از زنده ، خشکی و خشکان از خش ، فاضلی خاصکان از خاص ، نظارگی و نظارگان از نظاره ، یکبارگی از یکبار و امثال اینها)

سفت زیبا سوری یکبارگی   در حیران میوه نظارگی
خشکانت را شبکی نامند   یاد او کن یکشتر یکبارگی
سعدی تسلیم فرمان شوکرت   چاره عاشق بحبسته بیچارگی

مثل جو بگلک و بچگلک از جو جو و بچو ؛ و همچون تبدیل این کلمات بر یکدیگر ؛ (ارج - ارز ، کج - کل ، کفله کفله ، کج - کلا ، باج - بار ، فروز - فروغ ، آمیز - آینه ، تریاک - تریاق ، جمده - پرده)

و بعضی دیگر برده را مجاز است و گفته اند (کیومرث و طهورث . طهاب . قح ارا) کیومرث ، تورس ،
تهاب . غوج) هم میتوان نوشت (۱) . در این میان دستمای هم تعیین قابل شده گفتا نه آنچه بین مردم مشهور است
بنام را بنویسند مانند :

اصغمان ، قزوين ، طالقان ، طبران ، تبران ، طبرستان ، صد (۱۰۰) ، ششت (۶۰) ، مطروب ، مطبل ، برح
متراط ، فیاضورث ، طالقان ، طارم ، طوس ، استخر ، تپانچه ، تمپین ، تمپس ، تراز ، غنقین ، غنقین
غلکک ، غلط خوردن ، غفقت خوردن ، غوت - غوطا یعنی در آب فرو رفتن .

بعضی از اسامی آن غلط مشهور تر از نیز ترجیح داده اند مانند چنین و چنان که بگردد ، مشهور است (۲) و مثل نهامت
که از شجاعت رایج تر میباشد و کلمه پرتز بهرگاه صلا عربی است در فارسی پرتز می خوانند . و این دو امثال اینها از لغت
فارسی بنا نهامت که لغت بیکانه را بزرگ فارسی در آورده اند .

ز - اصل یکواختی و شمول :

تا ممکن و مستحسن است اصول گفته شده و اجزاء آنها بهر جا تقسیم دهند و دستشان ننمایند بشود قیده ها و قیقه ها ، سیاه ها ،
سیاه ها (پیلانها) را سیاهان ننویسند و از کلمات را با نظارش مثل (لاله) ، پردهانه ، ناسه ، جارما ،
کوچه (....) یکواخت سازند .

لذا نگردد ؛ بعضی از دستور نویسان اصول دیگر را نام برده اند (اصل ترجیح آسهل) (د اصل استقلال
زبان و خط فارسی) . بعینه و نگارنده این اصول در ضمن قواعد گفته شده مندرج است و با رعایت آنها خود بخود حاصل
میشود . و بنا بر اصل استقلال زبان خط فارسی ، این توضیح را بنویسید :

(۱) در کتب استانی نامه است ، که تهران ، طبران ، تورس ، طهورث ، تهاب ، طوس ، طالقان ، تورم ، طارم ،
برده و صحیح است .

(۲) در کتب که بر شمرده ۱۰ سال ۱۵ مرقوم است ، لغت شریف الفی صریحا می نویسد : هر چند این کلمه مختلف از (چون این) است اما در لغت ایشان که کبریا
تلفظ میکند ، طبع آنها این است که چون کلمه آخف حرکات است و این موارد که در ضمن تلفظ با هم آن همبصر با اتصال با حرف (بشت ثانی) آهشکار میشود
ذوق ما را خود بخود آرا بیدار کرده و اصل لغت را از آرایه فرود انداخته اینان است می شود که اصل لغت فارسی است . و لذا در لغت فارسی و لغت
ای دیگر .

برهمنیستند، فارسی زبان فرض است که از مجموع این قواعد در تمام موارد برتره در جانی که دو یا چند قاعده معارض هم میشوند شرط اعتدال دارد نوشتن عبارات فارسی مرعی دارد، و در بکار بردن کلمات عبارات عربی که ضرورت ندارد خودداری کنست و بعد معمول است اول کلماتی را که امثال فردوسی و سعدی و دیگر ادبای مشهور و دانشمندان فصیح استعمال کرده اند بکار گیرد، و از آوردن کلمات نو ظهوری که احتیاج آبهنا ندایم و بعضی برای تحفه خواهی و فضل فروشی بابی اعلوی از زبان فارسی استعمال میکنند کما احتراز جویید (۱) و مطبوع و فائرس را بنفوذ و مجبور بدل نمانند. و در فضل و صل کلمات افراط و تفریط رواندارد. و در نقد گذاری و تشکله آری و علامات چنان زیاده روی نشود که سطره و جمله پراز خود رویز کرده و نظم و زیبایی آنها را بخرند و کلمات غیر لازم را در آنجا، را از نظر دور ندارد.

اینک بر طبق قواعد مذکور درست و نادرست پاره ای کلمات و جمله ها نموده میشود:

ع ن ل ط

ص ص ح

حسن برخاسته و رفت . علی دارد شده و بکار بردنت بایستی این کار را بکنند . فطین دستور .	حسن برخاسته رفت . علی دارد شده بکار بردنت بایستی این کار را بکنند . بر طبق دستور .
تاجوی میخانه ، جویوی سن ، لباس نخی شام کوشی نیر ، رادوی ای نوشته ، خالصه ، میله قما ، دهما ، باغما ، بزوه	تاجو میخانه ، جلوسن ، لباس نیشا ، کوشی نیر ، رادوی ای نوشته ، خالصه ، میله قما ، دهما ، باغما ، بزوه
فرات ^(۲) ، سفارشات ، پاکات ...	سفارشات ، پاکت ...
بنار ، دابقن ، نیاکان ، دکانن	بنده ، دهقانن - دهقانان ، نیاکان ، دکانن
اکراد ، الوار ، ارامن ، اتراک	کرده = گردان ، گزله = گران ، ارغینیا - ارغینان
	ترکما - ترکان

نادر (فدای روز فارسی است) ، سابق الذکر سابق الابد
شمار (کلمه عربی و معنی روز است) ، فوق الذکر ، فوق الاشاء

(۱) در صفح ۲۲۷ به عنوان مثال در کتب لغت کلماتی نقل میکنند
(۲) مرحوم دکتر سید نفیسی فرمود است «نه تنها فرات» درست نیست بلکه شکاک هم هست مثل اینکه شمره فارسی را فرات جمع هستند و در کتاب

کلمات متداولی که نوشتن آنها بر دو وجه یا سه چهار وجه جایز است
 ترنجمه ، ترنجمه ، شخت ، شخت ، دراز ، دراز ، بستر ، بستر ، چادر ، چادر ،
 دوچار ، دوچار ، چل و چپار ، چل و چپار ، کشتی ، کشتی ، آغچند ، آغچند ، طادوس ، طادوس
 کادوس ، کادوس ، داود ، داود ، پیشاور ، پیشاور ، لنادور ، لنادور ، سیادوش ، سیادوش
 سیادوش ، رشک ، رشک (بر کسر و ضم میم و کاف صحیح است و با کاف دست نیت)
 گواه ، گواه (دگواه بنظر صحیحتر می آید - سیغیسی) ، ابریشم ، ابریشم (ابریشم بیشتر استعمال شده است)
 خانزای خانزایی ، نامزای نامزایی ... ، سالار ، سالار ، هیات ، هیات (با)
 خداست ، خداست ، داناست ، داناست ، نیکو است ، نیکو است ...
 خوش خورشت ، بدتر ، بدتر ، شب پرده ، شب پرده ، زودتر ، زودتر
 حساب (بفتح سین) در مقابل حساب (بمعنی بزگی و خوبی است) و همچنین معنی شماره و اندازه بهم هست و باین معنی
 آزا هم حساب و بهم حساب (بسکون سین) تلفظ میکنند مثلا بهم میزان گفت حساب لامر ، بهم می توان گفت
 حساب لامر ، حساب المعمول حساب المعمول ، حساب الوعد حساب الوعد

(۱) آقای بکر شهبانی استاد دانشگاه در خالای راجع بر رسم الخط و تلفظ حسیه چنین اظهار داشته است : اگر اجانه داده شده است
 که این دو کلمه عربی هستند و سالک ، هیات و هیات با دو صورت نوشته شده اند آنرا هست که در عربی نیز به دو صورت نوشته می شود .
 ولی همان اندازه که در رسم الخط اختلاف کوچکی وجود دارد در معنی آنها نیز اختلاف کمی هست سالک یا سالک بیشتر در مورد مسائل و عقاید
 و حاجات ، و هیات در مورد حال مشکل ، هستند در مورد مسائل یا صحنی یا سانی شده می و قانونی و هیات در مورد علم هیات
 نوشته می شود .

نذکرات و توضیحات دیگر :

آزاده بجای عراده نوشته شود بهتر است . ناموس اصلاً یونانی است و در اصل زبان فارسی شده و اکنون کلمه فارسی را دارد و نمیتوان از باب نوایس جمع بندییم . یعنی نیکامی و سرفرازی و نیکسای دزدان شومی و آنچه بیشتر از آبروی بشت است ، و کلمه ناموس در لغت عرب نیز هست که از ریشه نفس یعنی پنهان کردن از است آمده است و ناموس عربی یعنی رازدار و آگاه از باطن و مرد ما بهر یکسنگاه و خوابگاه شیر .

نگون - در اصل گمان بوده است . استعمل کلمه فرین مانند فرین و زیرین و نظایر اینها صحیح است .
خرمن - دست تر است از خرمن

کلمات و صفیعت ، اریانیت را مجموع صلیفی غلط دانسته اند و نسبت ، دنبال اسم مفعول که حالت مفعولی نشان میدهد صحیح است . مانند مهرویت ، مهریوت ، ... ولی نمیگویم که ادب و فصاحتی بزرگ امثال کلمات آریست و انسانیت و کیمت و غیره را بسیار استعمال کرده اند .
ایضا در مورد نام دست نیست و در مورد اشخاص بکار می رود . و در مورد نام باید ارسال گویند .

کشگر - کلمه فرانسوی است یعنی انجمن (اجتماع و انجمنی از آگاهان و دانشمندان) . در شعر حافظ است (ترا کشگره عرش میخیزد)
در اینجا کلمه فارسی است بنام اول موسم و یعنی بالاتر و دندانه و عمارت عالی و بالای آسمان میباشد .

استاد - کلمه فارسی است و در زبان عرب استعمال شده است . خوار بار کلمه است مرکب از خوردن و غوره فی و از با کردن و با بستن مانند زهد بخشیدار .

هست - یعنی موجود با است فرق دارد ، است حالت را نشان میدهد و از ادوات ربط است و جهت بودن چیزی را .

استعمال مهور (مهور کرده و مهر شده) ، و رئود (جمع رند) غلط است ، هر دو کلمه فارسی است و هم مفعول عربی و جمع عربی از آنها صفتن غلط فاحش است .

بزرگ لار - (آن شیدستم که در صحای غور باز لاری بیضا دارم) - گوشت چشم تنگ دنیا دارا یا قناعت
پکنه یا خاک گور - یعنی کسی که در دست گاه بندگان و پادشاهان نامور بارودان مردم باشد مانند خوانسار ، سپهسالار ، دیبسالار .

چوست - فعل ماضی از مصدر چوستن است و بیشتر درباره جانداران استعمال میشود. در نامرگلمات ضمیر و ضمائم را بکار برده بهتر است
 روزویس (فتات) - یعنی کسی است که کار روزنوشت برداری را انجام میدهد *

استغفا - طلب عفو و انزاکاری کنار جستن است. و استغفا داد با استغفا کرده فرزند میکند آنجا که کسی استغفا نداشت سیم میکند بایه
 استغفا داد، و آنجا که بطور زبانی یا بطور اخباری عمل احکامیت میشود باید گفت استغفا کرد. و استغفا یعنی بست آوردن و
 حاصل کردن شغلی است * مکاتب جمع کتب و مکاتیب جمع کتوب است *

آخست (آخزن) و آخسن (شیکوتر) *

بهنجار مقابل ناهنجار یا ناهنجار است. دستور زبان فارسی با افزودن (ب) بابشایی بعضی اسماء نومی صفت ساخته است
 مانند (مزد بجزد)، (آئین آیین)، (هنجار، بهنجار) ....

اصل عربی بوسید - بوسید ، و (باورد) ایورد ، و (بسل) بسول (بسم) . و اصل عربی تیز، تمیز ، و (عمو) عم ،
 و (خالو) خال است . و همچنین اصل عربی (عمر) عاری ، و (رضا) رعوت ، و (چلیبا) صلیبا میباشد *
طغرا - کلمه ترکی «طوغرا» بمعنای فرغانه منوشت است که در عربی بصورت «طغراد» آمده و در فارسی بصورت (طغرای)
 نوشته شده است. و اکنون بصورت (طغرا) بهتر است. غافغانی گفته است: پرست همت طغرای بی نیسانی دار -
 که هر دو کون تو داری چو داری این طغرا *

شمال (بفتح ش) بادی که از قطب میوزد. و شمال (بحر) یعنی طرف چپ است *

سقیه (حواله) ، سقیه (سورخ شده) ، سقیه (خلیط دبسته و سخت) * تقار - صیغه بالذات و تقار
 جمع نایز است یعنی زیارت کننده گان * عقار (آب وزین و ملک) ، عقار (شراب)

عقار - عربی بمعنی فرمکس ، و انقر بمعنی میمون فارسی است که نام حیوان مهر فرست. و کیمون در عربی بمعنی مبارک است
قیبت - بفتح قین پنهان بودن و بحر (قیبت) یعنی جگونی در غیاب مردم کردن است و بنا بر این استعمال
 قیبت در معنی غیر از اضطرار مشهور است *

اطلق - ترکی است بمعنی تجربه و کاشانه * پاتوق - نیز ترکی است بمعنی محل نصب برق و جای که آدم مردم است در جشن

آن بصورت (باطوق) از اغلاط مشهور است .

لفظ سخبات در عربی نیامده و فارسی زبانان آنرا از کلمه و حمل و نفع خاد و جمیع معنی شرم ساخته اند و نظم و نثر فارسی بسیار است
و نفع و کسر معنی شرمند و شرمداست همچنین است کلمه نخلت :

در چند شماره از مجله که هر یک به نامی در باره غلطیهای مُصطلح درج
شده آنکه در اینجا با نهایت اختصار بعضی آنها اشاره میشود :

— **نمودن** مصدر و نمود فعل ماضی است یعنی نشان دادن و نشان داد ولی امروز نمودن بجای کردن استعمال میشود .
— استعمال این کلمه یعنی کرده که هنوز هم برین صیغه عام در تداول محاطب لفظی و قلمی است بقدری زیاده است که استیسا و معینها
امری قضنی و غیر ضروری است .

— **بجوجت** - جهت بجز سمت معنی دیگر ندارد امروز بفظ جهت را بجای سمت بسبب استعمال کرده اند و بعضی بچوخت
یا بچونظر و بچو لیسلی نیز بسند .

— **غلاظیت** و صحیح است به دو دلیل اولی آنکه میگوئیم بجوجت یعنی سمت اندیشه شما کدام طرف قضنی یا سئله مطوف است
د جهت غیر از سمت معنی دیگر علی هم دارد و آن جهت قضنی است از لحاظ ضرورت و عدم ضرورت در اینجا هم باید از انجام عملی
— صحبت بمعنای معاشرت مصاحبت است و بجای گفتگو استعمال میشود .

— این کلمه برین فارسی زبانان هم در معنی لغوی بکار برده شده مانند حق صحبت و حق معاشرت و رقافت . و هم در معنی لازمی آن
زیرا بر مصاحبت و معیشتی لازماش گفتگو است و ذکر طرزوم و اراده لازم خود یکی از موارد فصاحت و بلاغت است و گویی هرگاه
عقلی از گفت و دیگر دانه ای را بعادت بگیرد طرزوم و تکلف نیست در عین موردی که صاحب اصلی بکار برده بکار برود .

— **دوب** - عربی و بمعنای دروازه و در بزرگ است و غیره آنرا بجای دانه در کفارسی است و بمعنای درموانی که چک
بکار برود .

— **دوب** اصلاً در فارسی بوده و معرب شده و بفارسی زبانان برگشته است و اگر ما بنا بر اصل به در بزرگ و به در کوچک بزرگ
در گوئیم درست است .

— کفایح از الفاظ مصطلح است و صیغ آن کفشگر باشد و ذات کفش فارسی است و کفایح باقیاس کفایح ساخته اند .
 — زاد - همچون کفایح درست نیست و بجای آن بگفتند زو باد .

— کلمه زو بهر بی رفته و کلمه زاد از عربی بر زبان فارسی آمده است لذا زاد بخلاف کفایح صحیح است .
 — خواست - بمعنی دارائی و مال است و خواست بمعنی میل داشت و اراده کرده ....

— اگر بنا را بر توسع لغات بگذاریم و یا در نظم و نثر قدم ما بیشتر تقصیر ننماییم می بینیم که کلمه خواست بهر دو معنی بکار رفته است و تجویزی برای منع استعمال خواست در معنی دوم در دست نیست چنانکه حکیم نظامی فرموده است : (یافت شبی چون سحر است خواست دانی به ما خواست)

— خیر - نه خیر هر یک به تنهایی فعلی مطلق را می رساند و افزون آن ، به واژه « خیر » نزدیک است ...

— خیر - یعنی ارشاد و تامل یعنی درود و نذر شهادت و گران نباشید ، غنمی حرف (است) که رابطه اجوست بنا به تعبیر در محاوره ماقبله و خیر به تنهایی تلفظ میشود ، گاهی نیز تشبیه شده است که از او تمام هموزان تلفظ آورده و گفته اند (خیر است) .
 — یک وقتی ، یک فردی ، یک مردی ، صد پسر ، پنج دختر ، سهم الارث ، حق الارث ، میعادگاه ، عاشق میث ، شاعر میث ، زراعتی ، تجارتی همه غلطهای مصطلح است .

— همین کلمات بدلیل استعمالات مردم و آداب ، فارسی زبان صحیح است .

— ادبیات - ایرانیان آنرا جمع ادب گرفته اند و ادب در عربی بمعنی دانش و فرهنگ در سوسن تکوست ، و علم ادب یعنی درست نویسی و نیک سرودن و دانستن آداب و نون به علم صرف و نحو و آنچه به مطلق مربوط است و آرا بر آداب ، جمع بسته اند ادبیات .

— ادبیات جمع ادب نیست بلکه جمع ادبیه است و نامگذاری علوم و فنون سخنوری به ادبیات در ایهام بر سستی ماست و از تسمیه آن به (ادب) است و ادبیات صفت موصوفی مقدم است (علم ادبیات) ، چنانکه بجای تصدیق و تصدیق و حوالیه (بیلیات) و (حوایات) گفته اند ❖

توضیحات دیگر از مجله گوهر :

عاجی - بزرگان ادب چون ناصر خسرو و سعدی آزا استعمال کرده اند ولی صحیح آن عالج بهیضه اسم فاعل عربی است حافظ حکیم ضرورت عالج و عاجی هر دو را بکار برده است .
چکت - فارسی است و صکت نیز است . فردوسی در شاهنامه سرگوید : (بقیصر سپاهم همه یکت بیکت - از این پس نوشته فرستیم و یکت) .

انجوی - در سیاق فارسی ترکیبی است با بیه نسبت و همچنین است ترکیب انجوی

تقدیر یا قدر دانی (قدر عربی و دانی فارسی) - در سالی اخیر در غالب کتب و کتابت ترکیباً بهین معنی رایج مورد تامل و تداول عامت است ، او با ، و نویسنده گان عرب نیز بکار می برند در مقام شکر گزاری می نویسند « بگذشتتیر ، دیا « شکر و تقدیر » ، یکی از معانی تقدیر (عدد اندازه هر چیز و هر کس را نشان می دهد) و وقتی گفته و موقع کار سندی میان و بکار نشانده و معلوم گردید که در چه صدی از وظیفه شناسی و عمل صحیح قرار گرفته اعتبار از او از دیگر گان شناخته می شود و بین امر با ملأ ز سر قدر و اعتبار او در میان دیگران با میسر و سبب توفیق او می شود . « تقدیر عند المنقین تحمید کل مخلوق بحمد »
 در باب عبارات (هر کدام خواستند یا هر کس که شگفتند) باید توجه داشت که ششج اهل سده عبارت هر کس و هر کسی را در موارد متعدد و جمیع افراد هر دو مورد استفاده قرار داده و جای شگوهی در صحت آن باقی نگذاشته است
 استفاده ای از خزان ، ز ناتی :

فایده - در عربی لفظ (ما) بعضی جا با اسم و بعضی جا با حرف است ما اسمی را جدا نویسد چون **كُلُّ مَا عِنْدِي لَكَ** ، و این ما و آنچه پیشتک ، و ما معنی انسان یا قبل آن کند چون **إِنَّمَا الْهَيْكَلُ لَوَاحِدٌ** ، و اینها **تَكُونُوا** ، **كُلُّهَا آتِيَّتِي** . سر آن است که حرف متعول ندارد و بنیز نوید که بخلاف اسم که متعول است

فایده - در تفاسیر الفنون مذکور است : الف (ابن) در وقتی که بین المثلین واقع شود و صفت باشد خبر ثانی

در کلمات حذف می شود مثل **هَذَا زَيْدٌ بِنِ عَمْرٍو** و در غیر این ، حذف می شود مثل **زَيْدٌ ابْنُ عَمْرٍو** که این خبر زید باشد .

فایده - در تفاسیر الفنون و مجرده مذکور است که در الفاظ عربی مرالفی که در چهارم یا زیاد واقع شود ، یا نویسد چون موسی

ویدی مگر قبل آن یاد باشد و نظم نباشد که در اینصورت برالف نویسنده و با وجود رعایت این برآید، نویسنده، چون بچینی، و چون درستی واقع شود که او می باشد برالف نویسنده چون اعصاب و عا، و اگر بیانی باشد به یاد نویسنده چون رسمی و رسمی .

فایده - با آنکه تا، رحمت و آسیت و شگیت و امثال اینها را در عربی به اهان، باید نوشت و در فارسی به تا، کشیده، سر آن این است که چینی تا که ارباب خط تصحیح کرده اند و صاحب نظایر العنونی گفته است اصل در نوشتن حرف تسکیده بطریقی که وقف به آن یا ابتدا بقطعه آن بکنند نوشته شود و در عربی در اینگونه کلمات وقف به اهان، و در فارسی وقف به (تا) میشود .

فایده - هر حرفی را که در حرف دیگر او نام کنند و برود از یک کلمه باشد یک حرف شده نویسنده . آذی و التی را با یک لام شده می نویسند . ولی دشمنیه و دو لام است تا فرق میان دشمنیه و جمع باشد و تشبیه التی را نیز بر آن عمل کنند .

خلاصه ای از بیانات صاحب نظران و استادان

الف - مقالای تحت عنوان « نقد و نظری در باره نکاتی در باب رسم الخط » از استاد دانشگاه تهران آقای دکتر صنیع اکبر شامانی :

« مجزوه که یکی بنام « نکاتی در باب رسم الخط » پستیاری چند تن از استادان و ننگه دار ادبیات برسیه و دانشگاه تهران اخیراً چاپ و منتشر شده است . نویسنده آن مجزوه یکی از استادان فنی و صاحب نظران در شؤون گوناگون خط و زبان فارسی هستند .

در باره رسم الخط زبان فارسی گاه و بیگاه مقالات و مقالاتی منتشر میشود و گاهی کسانی از روی سوء نیت یا پدیده آگاه بی عملی غرض آمیز و مغز کوزه داری این زمینه می نویسند و اعتراضات و ادوی بر خط و زبان فارسی میگیرند و موضوع را بزرگتر از آنچه که هست نشان میدهند ، و چون چنین اظهاراتی بیشتر از کانی بروز میکند که صلاحیت اظهار نظر در این نسبت ندارند . بحث و پیرامون گفتار آنان ارزش و سودی ندارد . ولی اینکه که گروهی از صاحب نظران و خبرگان در این موضوع بحث پرداخته و نظر خود را بر آن تمام بکنی و یکسان کردن رسم الخط نوشته اند ، زمین پژه و پیش کنجایش آزاد ارد که در پیرامون آن بحث و گفتگویی بیشتر بشود تا پس از آنکه اهل فن نظر خود را در این موضوع بگویند و بنویسند ، از مجموع آراء و نظریات آنچه درست و شاید باشد انتخاب گردد و نویسنده ، مجزوه مورد بحث را از آغاز تا انجام هر سی گروه و اینکه پاره ای از نظریات خود را در پیرامون مطالبات

در اینجا می نویسم. پیش از نگارش اشاره بچند نکته برای روشن شدن مطلب ضروری است :

۱- خط فارسی، برخلاف نظر بعضی از منتقدان یا مخبران که گاهی با آن می‌کنند و تقاضای بسیاری بدان نسبت می‌دهند با معیارهای باستانی کهما زنده و متداول و با توجه بقابلیت این خط برای نشان دادن هر حرف و آوایی از خطهای آسان و کامل و جامع و کم اشکال است. و با اینکه این خط در اصل از نظر عربی قسماً شباهت داشته است اکنون الفبای فارسی از جهت داشتن علومت برای ضرورتی، از نظر عربی کاملاً متمایز است ....

۲- این نکته بر پرده‌ها و پندگان و منتقدان ضوابط رسم الخط یا قواعد دستوری زبان، روشنی است که درباره خط و زبان که تنها و زاده قرن با همین خط و لغت سابقه علمی و ادبی در نوشتن و گفتن دارد. ما امروز نمی‌توانیم قواعد و ضوابطی از پیش خود برای آن ادب بنامیم و خط و زبان هزار ساله را با قواعد تازه ساخته خود وفق دهیم. بجز چکس بدقت اصلی و منتهای کوشش حضرت با زبان و خط فارسی آنست که از روی گفتار بزرگان دستمندان علم و ادب که در طول این دو قرن آثار مثره نظم از خود بیادگار کرده و از روی رسم الخط نویسندهان خطاطان میثرا که کتابها و دفترها نوشته اند، و نیز از گفته ها و نوشته های درست همزمان خود - ضوابط رسم الخط قواعد دستور زبان را با وقت و کوشش و شهنش بر روی آوریم بصورت قواعد و ضوابط آوریم. چنانکه در اصل قواعد دستور زبان و رسم الخط هر زبان همین ترتیب فراهم شده است .....

۳- با توجه به تفاوت آنچه در قسمت ۱ گفته شد روشن می‌شود که ما حق نداریم در معنی و چگونگی استعمال لغات متداول در زبان با رسم الخط معمول در میان عموم نویسندهان تغییر می‌دهیم. زیرا اینکه تغییرات موجب گمراهی استغاده کنندهان از خط و زبان و سبک خط میان فریبگه گذشته و حال و بروز هرج و مرج در زبان که بزرگترین عامل و بزرگترین تودین بیشتر است میشود .....

۴- برخی چنان تصور میکنند که رسم الخط و ضوابط دستوری زبان، مانند اصول و قواعد ریاضی باید در تمام کلمات یکسان بی‌تفاوت باشد و بجز نویسندهان در نوشتن کلمات از یک رسم الخط پیروی کنند. بعقیده این گروه یکی از اشکالات و تقاضای خط فارسی آنست که با رویای از کلمات به دو گونه نوشته میشود مانند (جزا و تورا) کتاب است و کتاب است. غازی و خانای،

مانند بوسند، حیات و هیئت و غیره

باید توجه داشت که چنین انتقادی از ضوابط نوشتن کلمات، برخلاف ناموس زنده گی است. هر کس با آنکه توجه به ظاهر

و شون گوگان تندن و اجتماع سنگره در میابد که در کتر شانی از شون نگر می بشر. جز در علوم رضی یعنی احم، ضابطه را پیدا می شود که در آن کلیت و وحدت وجود داشته باشد و موارد استثنائی یافت شود حتی در طبیبیات و علوم تجربی و غیره بنا بر این خط و زبان نیز که یکی از پدیده های انبیا بوده و کار نبی است از این قاعده و ناموس کلی مستثنی نیست . کسانی که بزبانهای زنده امروزی آشنا هستند و در ادبیات آن زبانها کار کرده اند ، در کتابهای دستور آن زبانها این سری از تجربی آشکاری بینند . از اینک یک لغت چند معنی داشته باشد یا یک کلمه بچند صورت نوشته شود ، اشکال قابل توجه در عیلم خط و زبان پیش نیاید . . . . .

اگر در کلمات معدودی در رسم الخط صحیح وجود داشته باشد بنا بر این موضوع را تقسیم به رسم و به گونه خود بجای خود (خد) ، و بجای خواستن ، (فاسترن) ، و عوض (خوان) (خان) ، و بجای (صفتان) (استغمان) بنویسیم . زیرا چنانکه گفته شد این کار موجب هرج و مرج در زبان و گمراهی خوانندگان میشود و کم کم خاصیت اصلی زبان که تقویم و تقسیم است از میان می رود . . . . .

ب - مقاله دوم تحت عنوان (بحثی در باره رسم الخط فارسی) از انتشاره دانشگاه تهران آقای کوشه فرشی در دستمورد منقول از مجله وحید شماره ۱۱ سال ۱۳۵۱ شمسی :

« در چهل سال گذشته محققان و ادبا یکی که ششهای ارندهای برای اصلاح جزئی خط فارسی و سرو سامان دادن آن کرده اند که باید مورد ستایش و قدر دانی قرار گیرد ، آنها یکی از تحقیقات نیز مانند سایر تحقیقات علمی و ادبی با خالی از انارسانی و عیب نفع ندهی در این زمینه ما پیش از همه باید پاسگزار است و فقیده احمد بهمنیار بشیم که بتجربیم چشم نهضت سرو سامان دادن به خط فارسی است و پژوهشهای او اساس رسم الخط کنونی ماست . اما کار آن استاد چون نخستین کار دقیق در این زمینه بود چند عیب نیز دارد . از انقضای کار آن شاد روان یکی این است که بدون توجه به اصول و اجتناب از بی نظمی ، بی نظمی در فارسی بهره وسط نیست و آنچه در (دانایی ، دانشجوئی ، خاندان ، رویین ، قوطی ، پاپیز ، پاپین ، رویین) دیده میشود یاد است نه بهره . بنا بر این چنین کلماتی را بنظر او باید اینطور نوشت : دانایی ، دانشجوئی ، رویین ، پاپیز ، پاپین ، رویین) ، در حالی که در این موارد مطابق قوانین و اجتناب از بی نظمی است . « ده او »

به چه بود یاد نیست بلکه صوتی است نزدیک به هزه که میزان آن از واجگونه (allophonic) ای از هزه دانست
 و آراشید هزه یا هزه طینه نامند و بنا بر این باید آرا یا هزه یا سیریه (ی) نوشت زیرا هاین مورد اگر هم در اصل بانی باشد
 وقتی پیش از مصوت است ای (i) قرار گیرد بدل به هزه نمیشد مگر در مانند دورونی، میجریم، پائین، روئین، بطوریکه
 حتی مردم ازین و نهائی (عربی را که در اصل بودن یه آن گمانیست نیزین و نهائی حفظ میکنند و نمیشوند، باری گزبان
 فارسی و جنینج اردوی صامت (ی) (y) را بدل به شبه هزه و هزه نمین میکنند صبی برای آن شمرده میشود که او با قطعاً
 بنام پروی از اصل یه اسم ای که در فارسی هزه و سطر نیست تعمیم بگیرند بطرف اصول علمی فقط مردم را تغییر دهند و
 در سالهای اخیر مصلح بزرگ دیگری برای خط فارسی پیدا شد که ضمن پذیرفتن اشتباهات مرحوم بنیاد در مورد «دانش»
 و «می گویم» و غیره مطالب درست است و فنی را بهم آورده گرفته و کشفهای تازه ای کرده است، مثلاً بد است و بد است
 که طبق قواعد صد صد دست استوری «می» و «دی» و «را» و «است» را بهم باید جانشینت و سترم
 نوشتن اینگونه الفاظ را غلطی فاحش را میگویم و شاکر و دانسته است و آنکه در پانجم گفتا کرده و بخشش را در اجتهاد
 کرده است که «همه کلمات مرکباً باید سه هم نوشت» بدون اینکه مسئله خود را با آنکه مرکب چیست؟ و بی آنکه کوچکترین
 پژوهشی درباره خاصیت دستوری در رسم الخطی کلام مرکب کرده باشد و متأسفانه بسیاری از نظریات این مصلح که بر
 دستوراتی که با زبان شناسی دستور و خط بیگانه بودند تصویب شد و حاصل کار این بود که «جان آفرین» - و
 «دانش آموز» را بنویسند «دانش آموز» و «جان آفرین» و
 اصلاح اندیش دیگری نقطه مقابل فنی را گرفته و در جانشین کلمات مرکب مشتق تا جایی پیش رفته که گفته است:
 «مردم باید هاء جمع را بهم جانشینند». یعنی اگر کسی بنویسد کتابها، دلها، گلها گناه کرده است و سرش
 برین فی است. و این مشور بزرگ نیز بنویسد بسیاری از مراجع بدیهه نیست پذیرفته و پس ابراشد و در دسر و نامانی
 تازه ای برای مردم و دانش آموزان و حروف چینیهای چاپخانه پدید آورد و
 عجیب اینجاست که این قاعده های من داده ای و ضده دستوری همه بنام «دستور زبان» جعل و مردم تحمل شده است

(۱) در کلمات در نظر این صامت «ی» بدل به شبه هزه میشود. بقا نوشت در تغییر، تغییر، تصنیح «فرشده»

البتّه دستورى که تاکنون بر منقحت چاپخیزى از آن تدویر نشده و تاکنون قواعد آن در محاسبات وقت لازم است. اما برکسى
 پوشیده نیست که این نشان عجیب غریب از دستور علمى فرسنگها دور است. زیرا هر چه میدانند که دستور واقعى از زبان و خط
 استخراج میشود از ذهن چند تن ادیب و علامه. و قبح مردم بنا بر سبیل و قافى نونى عادت کرده اند «میر و مکنانه» آزا
 ، آمنت ، اینست «را بصورتى که در نیم بنویسند، چگونه میتوان آنها را با قواعد من در آوردمی و خط از این کار منع کرد
 بخصوص که قواعد مسلم علمى زبان نیز این طرز نوشتن مردم را تأیید میکنند. قواعدى مانند اصل زحمت کثیر ، اصل
 کوتاه شدن زبان و خط در موردى که استعمال سخن بسیار است و قافى نونى مثل اصل تبدیل واجها و
 اصوات بهم، که در اینگونه قواعد ساختنى اصول مورد توجه قرار گرفته است . . . . .

برسى زبانشناسى و دستور در باره خط و زبان این نکته را با شما مى آموزد :

۱- عادات زبانی مردم باید سهل تر از کلام و قواعد ذهنی و ضد علمى فغان ادیب علامه .

۲- به سهل مهم که آه شده سخن بر اثر کثرت استعمال باید توجه بسیار کرد .

۳- باید دانست که بعضى مقولات زبان و خط را به دو صورت میتوان عرضه کرد. بنا بر این حسابان «ب» و «مى»
 یا جدا نوشتن آنها هر دو ممکن است و بچگونگى نام را بنویسند تقسیم داد و پیرودى از هیچیک از این دو مورد را نمیتوان خط کشید .

۴- دادن قواعد حقى و بدون استثناء در زبان و خط اصولاً در علوم انسانی درست نیست و برخلاف روش صحیح علمى است
 زیرا زبانشناسى و سایر علوم انسانی مانند ریاضیات و فیزیک از علوم دقیق نیستند که قواعدشان استثناء پذیر باشد .

۵- سهل مطالبت مکتوب با حفظ را در بسیارى از موارد نمیتوان مراعات کرد مثلاً صامت یاء (ي) در این کلمات
 نشانه‌ای ندارد ؛ ایرانین ، سیاست ، بیلا ، بیاور . زیرا فقط واقعى آنها چنین است :

ایرانیان ، سییاست ، بییا ، بییاور . و شک نیست که نوشتن این کلمات بصورت اخیر درست نیست
 ۶- سیر و تحول خط کونى را از آغاز تا به امروز باید با دقت مورد بررسى قرار داد و سپس قواعد لازم را از آن استخراج کرد

۷- باید بردشى منبى بر آثار خط امروز را نیز مطالعه و بررسى کرد و جویان سببى آزمایش بد نمود این مطالعه باید تا نفعى باشد
 که مردم را بر مفرد عادت نداد و بودند که (مى) با آه است (ب) را جدا بنویسند یعنی تا وصال پیش . . . . .

ایکتاب ما بسهم خود حاصل برسیهای خویش را در باره رسم الخط فارسی بصورت قواعد پیشینما و کتبیم تا مورد مطالعه اعل نظر قرار گیرد. بیجای است که قواعد پیشینما و مثل همیشه یادگیری در این زمینه قطعیت ندارد . . . . .

نشر کلمات مستقل و بعضی از گروهها

۱- کلماتی که از لحاظ دستوری مستقل است بهتر است مستقل و جدا نوشته شود مانند وزارت فرهنگ - دانشسرای عالی ، بانک ملی ، بجای وزارت فرهنگ ، دانشسرای عالی ، بانک ملی . از اینرو بهتر است - (این ، آن ، اسی ، قید پیوندی «هم» ، اعداد) را بهم جدا بنویسیم مانند این مرد ، آن مرد ، اسی مرد یک دور بجای این مرد ، آن مرد ، اسی مرد . . . . .

یاد آوری - بعضی از کلمات پر استعمال و کوتاه فارسی را اعل زبان طبق قانون که کوشی مطابق قاعده زحمت کمتر و بنابر اصل کوتاه شدن سخن پر استعمال بهم می چسباند ، البته چنین کاری را باید جایز بشمارد از این قبیلند در این موارد : آزا ، کتابها . . . . . تا آخر مقاله .

پوشیده و مانند که از نظرات این دو صاحب نظر و استاد (دکتر شهبانی و دکتر زشتی بود) که ضمن مقاله های خود ابراز و پیشینما فرموده اند در متن دستور استفاده شده است و از اینرو زیاده تمام آنها را موجب تطویل کلام میشد احتراز جستیم که گفته اند غیر از کلام ماقبل دل .

ج - مقاله ای از مجله گوهر مرمهه ۵۴ از دکتر نصره آند کاسمی : دی تعداد زیادی نامهای خارجی و بیگانه را که مردم بکار میبرند نوشته و مورد انتقاد قرار داده است مثل نام داروخانه : (الفنا ، اسپریال ، داک استور ، برلین ، . . . .) و نام روزنامه گیمما (اربانت ، کرسس ، ژاک ، نایس . . . .) و نام و کانهها (فلفل ، شالیله ، بلسن ، لوجیا ، مونا لیزا . . . . .) و نام افراد (ایرایل ، ویلا ، شیل ، الی . . . . .)

آنگهی نوشته است : « یک نگاه در هر مسکن و خیابان با نام گوناگون و کانهها بمسنداده را دچار هلس و دشت میکند و نیاند چه شهری و در میان چه قومی جای و با چه زبانی سرود کار دارد ؟ این وضع آشفته و پریشان و مبهمی حقیقی گنگ (بجز روح) را سبب چیست و مفسر و ملاحظا کرگیت ؟